

Κείμενο Εργασίας Νο 9/2010

Εξευρωπαϊσμός και δημοκρατικά ελλείμματα Η έννοια της "κρίσης νομιμοποίησης"

Δρ. Μάνος Γ. Παπάζογλου

Μάιος 2010

Copyright © 2010

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (ΕΛΙΑΜΕΠ)

Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος

Κείμενο Εργασίας Νο 9/2010

Εξευρωπαϊσμός και δημοκρατικά ελλείμματα.

Η έννοια της “κρίσης νομιμοποίησης”

Μάνος Γ. Παπάζογλου

Δρ. Πολιτικών Επιστημών (Essex), Επιστημονικός Συνεργάτης στη Βουλή των Ελλήνων

**Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής
(ΕΛΙΑΜΕΠ)**

Βασ. Σοφίας 49

106 76 Αθήνα

Τηλ.: (+30) 210 7257110

Fax: (+30) 210 7257114

e-mail: eliamep@eliamep.gr

url: www.eliamep.gr

Το ΕΛΙΑΜΕΠ δεν υιοθετεί ως ίδρυμα πολιτικές θέσεις. Καταβάλλει μάλιστα προσπάθεια να παρουσιάζονται στα πλαίσια των εκδηλώσεων του και στο μέτρο του δυνατού όλες οι υπάρχουσες απόψεις. Υπό το πρίσμα αυτό, οι αναλύσεις και οι γνώμες που δημοσιεύονται στις σειρές του θα πρέπει να αποδίδονται αποκλειστικά στους συγγραφείς και να μην θεωρούνται ότι αντιπροσωπεύουν απαραίτητα τις απόψεις του ιδρύματος, του διοικητικού συμβουλίου του, της διεύθυνσης ή των κατά περίπτωση και καθ' οιονδήποτε τρόπο συνεργαζομένων φορέων.

Σύντομο Βιογραφικό

Ο Μάνος Γ. Παπάζογλου είναι Δρ. Πολιτικών Επιστημών (Essex), Επιστημονικός Συνεργάτης στη Βουλή των Ελλήνων. Διδάσκει στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών (International MBA) και στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου (Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων).

Περίληψη

Η έννοια του εξευρωπαϊσμού στο σύγχρονο πολιτικό λόγο γίνεται συχνά κατανοητή κατά κύριο λόγο ως μία διαδικασία εκσυγχρονισμού. Παραβλέπεται, όμως, ότι ο εξευρωπαϊσμός προϋποθέτει και τη σύζευξη των ενωσιακών και των εθνικών θεσμικών στοιχείων. Στο μέτρο που η σύζευξη αυτή παραγνωρίζεται ή καθίσταται δυσχερής, ο εξευρωπαϊσμός ενδέχεται να οδηγήσει σε δημοκρατικά ελλείμματα και, κατά συνέπεια, στη μη εκπλήρωση των στόχων του εκσυγχρονισμού.

Το κείμενο εστιάζει ιδιαιτέρως στις συνέπειες που προκαλούνται από τη μη έγκαιρη αντιμετώπιση περιπτώσεων αντίθεσης μεταξύ εθνικών και ενωσιακών θεσμικών στοιχείων. Ο συγγραφέας εισηγείται την έννοια της κρίσης νομιμοποίησης για να περιγράψω τις περιπτώσεις αυτές. Πρόκειται για μία πρωτότυπη έννοια, η οποία συμβάλλει στη συζήτηση περί δημοκρατικών ελλειμμάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ). Ειδικότερα, διαφωτίζει την ευθύνη των εθνικών κυβερνήσεων, οι οποίες πρέπει με έγκαιρες και κατάλληλες ενέργειες να διασφαλίσουν την (πολιτική και κοινωνική) νομιμοποίηση της διαδικασίας του εξευρωπαϊσμού, πέραν των διαδικαστικών εγγυήσεων που παρέχονται από τα συντάγματα και τις Συνθήκες της ΕΕ.

Λέξεις Κλειδιά

Εξευρωπαϊσμός, Νομιμοποίηση, Ελλάδα, Κρίση, Europeanization, Legitimacy, Greece, Crisis

Εξευρωπαϊσμός και δημοκρατικά ελλείμματα. Η έννοια της “κρίσης νομιμοποίησης”

A. Οι δύο όψεις του εξευρωπαϊσμού:

Εκσυγχρονισμός και Δημοκρατικά Ελλείμματα

Ο όρος εξευρωπαϊσμός (‘europeanization’) υποδηλώνει μία σύνθετη, αμφίδρομη διαδικασία κατά την οποία οι πολιτικές σε εθνικό επίπεδο διαμορφώνονται από την ευρωπαϊκή ενοποίηση και οδηγούν σε διαφοροποιημένα αποτελέσματα στο εσωτερικό των κρατών-μελών (Schmidt & Radaelli 2004, Schmidt 2006). Από πολλές απόψεις, ο εξευρωπαϊσμός γίνεται κατανοητός ως μία διαδικασία εκσυγχρονισμού των εγχώριων θεσμών και πολιτικών. Ωστόσο, παράλληλα με τους εκσυγχρονιστικούς στόχους, ο εξευρωπαϊσμός συχνά οδηγεί και σε δημοκρατικά ελλείμματα, τα οποία αναγνωρίζονται στη σχετική βιβλιογραφία (Beetham & Lord 1998, Scott & Trubek 2002 Mény 2002, Carter & Scott 1998, Decker 2002), όσο και στον επίσημο λόγο των οργάνων της ΕΕ (European Council 2001: 21, Commission, 2001: 8).

Η εργασία εισηγείται την έννοια των κρίσεων νομιμοποίησης. Χαρακτηριστικό γνώρισμα τέτοιων κρίσεων είναι η αδυναμία των μέσων διαδικαστικής νομιμοποίησης, όπως αυτά προβλέπονται από τις συνθήκες της Ένωσης και τα εθνικά συντάγματα, να διασφαλίσουν την ουσιαστική κοινωνική και πολιτική νομιμοποίηση και να αντιμετωπίσουν τις περιπτώσεις αντιθέσεων νομικού και πολιτικού χαρακτήρα μεταξύ κοινοτικού και εθνικού δικαίου. Βεβαίως, υπάρχουν και αντίθετες απόψεις που επισημαίνουν ότι στο βαθμό που οι πολιτικές διαδικασίες διαθέτουν μία *prima facie* νομιμοποίηση και αντιστοιχούν σε πρακτικές στα κράτη-μέλη, δεν τεκμηριώνεται η άποψη περί ύπαρξης δημοκρατικών ελλειμμάτων στην ΕΕ (Moravcsik 2002:622). Οι περισσότεροι, όμως, παρατηρητές συγκλίνουν στην άποψη ότι το δημοκρατικό έλλειμμα στην ΕΕ είναι υπαρκτό και έγκειται στο συνδυασμό διακυβερνητικών και υπερεθνικών τρόπων λειτουργίας, στην έλλειψη κομματικού ανταγωνισμού για θέματα ΕΕ, την συνύπαρξη πολλαπλών επιπέδων εκπροσώπησης και στον κατακερματισμό της πολιτικής ευθύνης (Decker 2002).

Είναι γεγονός ότι στην ΕΕ οι κυβερνήσεις έχουν καταστεί ταυτόχρονα φορείς νομιμοποίησης, όσο και θεσμικής εξουσίας (Carter & Scott 1998:431). Η νομιμοποίηση των ανεξάρτητων/ μη-διακυβερνητικών οργάνων της ΕΕ συνδέεται με την απόδοσή τους (‘output legitimacy’) στην επίτευξη των στόχων που τους αναθέτουν οι ενωσιακές Συνθήκες (Majone 1996:54). Για να προασπίσουν την πολιτική τους ανεξαρτησία επιλέγουν μία περισσότερο τεχνοκρατική προσέγγιση στη διαμόρφωση πολιτικών, αντί μίας ανοικτής και περισσότερο πολιτικοποιημένης διαδικασίας (Majone 2003:302). Τα διακυβερνητικά όργανα (Συμβούλιο) και το αντιπροσωπευτικό σώμα (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο) αντλούν νομιμοποίηση από τους πολίτες μέσω των τακτικών εκλογών. Κατά το ‘διακυβερνητικό πρότυπο’ αντιπροσώπευσης, οι προτιμήσεις των πολιτών διέρχονται μέσω των πολιτικών

κομμάτων, των εθνικών κοινοβουλίων και των κυβερνήσεων πριν κατατεθούν στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ή στο Συμβούλιο Υπουργών (Schmitt & Thomassen 1999).

Μία συνέπεια αυτού του προτύπου αντιπροσώπευσης είναι ότι συχνά οδηγεί στον πατερναλισμό και την ηγεμονία κατά τον προσδιορισμό των εθνικών συμφερόντων εκ μέρους των κυβερνήσεων και των ελίτ. Κατά συνέπεια, το ενδεχόμενο της πολιτικής κυριαρχίας στις διαδικασίες περιφερειακού συντονισμού των πολιτικών είναι πάντοτε πιθανό λόγω της ευχέρειας των εκτελεστικών θεσμών να διαχειρίζονται την ημερήσια διάταξη των πολιτικών στην ΕΕ. Οι υφιστάμενες ρυθμίσεις των Συνθηκών δεν ευνοούν ένα συνεχή ανοικτό διάλογο (Lord 1998:129), όπως για τα θέματα της οικονομικής διακυβέρνησης (Tsoukalis 2002:84). Για παράδειγμα, η ισχύς των κανόνων του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης αντιμετωπίζεται σχεδόν αποκλειστικά ως ζήτημα διαδικαστικής νομιμοποίησης. Η κοινωνική, όμως, νομιμοποίηση είναι εξίσου σημαντική για την εφαρμογή των κανόνων και εξασφαλίζεται με την επαναφορά των ζητημάτων στον πολιτικό διάλογο και την ευρύτερη ενημέρωση των πολιτών (Tsoukalis 2003:139).

Η ένταξη της Ελλάδας στην ΕΕ θεωρείται ότι εξυπηρετεί πάγια και διαχρονικά συμφέροντα και βοηθά στην επίλυση χρόνιων προβλημάτων ανάπτυξης και εξωτερικής ασφάλειας (Ιωακείμης 2000). Η συμμετοχή της χώρας στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ) αποτέλεσε μία σημαντική διαδικασία εξευρωπαϊσμού προσφέροντας ένα ισχυρό εξωγενές κίνητρο για την ανάληψη σημαντικών οικονομικών μεταρρυθμίσεων και τη βελτίωση της δημοσιονομικής κατάστασης της χώρας (Featherstone 2005).

Δημοκρατικά ελλείμματα προκύπτουν και στην ελληνική περίπτωση. Η υπερψήφιση από το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και, ακολούθως, από την κοινοβουλευτική πλειοψηφία στο εθνικό επίπεδο, δεν αποτελεί σε κάθε περίπτωση επαρκή προϋπόθεση για την ουσιαστική νομιμοποίηση νέων ρυθμίσεων και πολιτικών, οι οποίες εκτίθενται σε δημόσια κριτική για τις μεταβολές που επιφέρουν σε υφιστάμενες ρυθμίσεις. Ωστόσο, το κοινοτικό δίκαιο ενίοτε καθίσταται αντικείμενο διαφωνίας μεταξύ εθνικών κυβερνήσεων και οργάνων ΕΕ. Συχνά πρόκειται για αντιθέσεις σχετικά με το διαφορετικό αξιακό περιεχόμενο που περιλαμβάνεται στους κανόνες του πρωτογενούς και δευτερογενούς κοινοτικού δικαίου και σε εκείνους του εθνικού δικαίου.

Ο εθνικές κυβερνήσεις βρίσκονται συχνά αντιμέτωπες με τη δυσκολία να συμβιβάσουν τη δημοκρατική εντολή που έχουν λάβει με τις δεσμεύσεις που απορρέουν από τις ενωσιακές συνθήκες (Howarth 2007). Βεβαίως, οι διαδικαστικές εγγυήσεις, αλλά και η σχετική πολιτική κουλτούρα, είναι αρκετά ισχυρές, ώστε να αποτρέπουν κρίσεις νομιμοποίησης. Όπως παρατηρεί ο Βενιζέλος (2003), το ελληνικό σύνταγμα διαθέτει την απαραίτητη 'ευρωπαϊκή ευρυχωρία' με βάση το άρθρο 28 και την ερμηνευτική δήλωση αυτού για τη νομιμοποιημένη συμμετοχή της χώρας στις διαδικασίες ευρωπαϊκής ενοποίησης. Ο Τσάτσος (2005:47-55) επισημαίνει τη λειτουργία ενός αξιακού συστήματος στην ΕΕ που αφορά την ερμηνεία της νοηματικής συγκρότησης αρχών, την αντιμετώπιση συγκρούσεων μεταξύ δύο διαφορετικών αξιακών αρχών του και την επιβολή κυρώσεων. Το αξιακό αυτό σύστημα είναι μάλλον αποτελεσματικό, αν κρίνουμε από την εμπειρία της εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου σε έναν αυξανόμενο αριθμό χωρών.

Κατά την κοινοβουλευτική συζήτηση για την κύρωση της Συνθήκης για ένα Σύνταγμα της Ευρώπης, ο τ. πρωθυπουργός κ. Κ. Σημίτης (2005) είχε εκφράσει την άποψη ότι πρόκειται για ένα αξιακό πλέγμα οικείο στον ελληνικό λαό. Ωστόσο, η διατύπωση του άρθρου I-6 της Συνθήκης, το οποίο προέβλεπε την ισχύ του κοινοτικού έναντι του εθνικού δικαίου, προκάλεσε σημαντική πολιτική συζήτηση και ανέδειξε την έλλειψη εξοικείωσης

αρκετών μελών όλων των κοινοβουλευτικών ομάδων σχετικά με το ζήτημα αυτό.

Μία χαρακτηριστική περίπτωση κρίσης νομιμοποίησης αποτελεί η εφαρμογή των κανόνων του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης, οι οποίοι συχνά προκαλούν τριβές στις σχέσεις της Επιτροπής με τις κυβερνήσεις, ιδιαιτέρως σε σχέση με την ενεργοποίηση των διατάξεων περί υπερβολικού ελλείμματος σύμφωνα με το άρθρο 104 ΣΕΚ. Στις περιπτώσεις αυτές και οι δύο πλευρές θεωρούν τη στάση τους ως νομιμοποιημένη. Για παράδειγμα, δίνοντας προτεραιότητα στις εκλογικές δεσμεύσεις (π.χ. αύξηση των δημοσίων δαπανών, μείωση των φόρων) μπορεί να σημαίνει παραβίαση ενωσιακών κανόνων (π.χ. το ύψος του δημοσιονομικού ελλείμματος). Εξάλλου, είναι χαρακτηριστικές οι υποθέσεις διαφωνίας της Επιτροπής με την ελληνική κυβέρνηση σχετικά με την εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου, οι οποίες έχουν παραπεμφθεί στο ΔΕΚ. Η Ελλάδα άλλοτε επικαλείται το κοινοτικό κεκτημένο για να εξυπηρετήσει τα συμφέροντά της, ενώ άλλοτε το υφίσταται και υποχρεώνεται να συμμορφωθεί προς αυτό (Χριστιανός 2008).

Θα υποστηριχθεί ότι οι κρίσεις νομιμοποίησης είναι ένα ενδεχόμενο πρόβλημα κατά τη διαδικασία εξευρωπαϊσμού των πολιτικών, το οποίο πρέπει εγκαίρως, δηλαδή κατά το στάδιο λήψης αποφάσεων, να διαγνωσθεί. Για να προληφθούν και να αντιμετωπισθούν τέτοιες κρίσεις είναι σημαντική η τεχνοκρατική γνώση και η πολιτική αντίληψη, αλλά και να αντιμετωπισθούν οι συχνές τάσεις κωλυσιεργίας των κυβερνητικών οργάνων και της διοίκησης. Επειδή, όμως, τα παραπάνω δεν εξασφαλίζονται σε *in vitro* συνθήκες, η διαδικασία διαβούλευσης μπορεί να θεωρηθεί ως απαραίτητη συνθήκη για να εκτιμηθούν πιθανές δυσκολίες κατά τη σύζευξη ρυθμίσεων του εθνικού και κοινοτικού δικαίου μέσω της δημόσιας αξιολόγησης των νέων ρυθμίσεων.

B. Κρίσεις Νομιμοποίησης

Ακολούθως, θα εξετάσω ορισμένες χαρακτηριστικές, κατά τη γνώμη μου, περιπτώσεις κρίσεων νομιμοποίησης, όπως της μη-συμμόρφωσης προς τους κανόνες της δημοσιονομικής πολιτικής, της καθυστέρησης στην ενσωμάτωση των Οδηγιών για την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων, της εφαρμογής των συνταγματικών ρυθμίσεων για το 'βασικό μέτοχο' και της προστασίας των προσωπικών δεδομένων.

Δημοσιονομική πολιτική

Η έλλειψη συμμόρφωσης προς τους κανόνες της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ONE) σχετικά με τη δημοσιονομική πολιτική αποτελεί το πρώτο παράδειγμα κρίσης νομιμοποίησης. Το 2004 η κυβέρνηση Καραμανλή ανέλαβε πρωτοβουλία αναθεώρησης των δημοσιονομικών στοιχείων σε συνεργασία με την Επιτροπή, επικαλούμενη λόγους διαφάνειας και αποτελεσματικής διακυβέρνησης. Η Επιτροπή (2004) διαπίστωσε το πρόβλημα των στοιχείων στους εθνικούς λογαριασμούς και εξέδωσε γνώμη για την ύπαρξη υπερβολικού ελλείμματος στην Ελλάδα. Ακολούθως, το ECOFIN (2004) εξέδωσε σύσταση για το υπερβολικό έλλειμμα και ζήτησε από την Ελλάδα να διασφαλίσει την ορθότητα των δημοσιονομικών στοιχείων και να δεσμευτεί ότι παρόμοια αναθεώρηση στοιχείων δεν θα πρέπει να προκύψει ξανά στην Κοινότητα. Ακόμη, το ECOFIN (2007) θεώρησε ότι δεν συντρέχουν πλέον οι προϋποθέσεις του υπερβολικού ελλείμματος στην Ελλάδα.

Ωστόσο, το πρόβλημα αυτό προέκυψε εκ νέου μετά τις γενικές εκλογές του 2009, οπότε η κυβέρνηση Παπανδρέου προχώρησε στην αναθεώρηση των δημοσιονομικών στοιχείων. Είχε προηγηθεί από τον Απρίλιο 2009 σύσταση του ECOFIN (2009α, 2009β) σχετικά με την εμφάνιση δημοσιονομικού ελλείμματος πέραν του 3% επί του ΑΕΠ στην Ελλάδα. Τον Νοέμβριο 2009 το ECOFIN (2009γ) διαπίστωσε ότι η Ελλάδα δεν είχε λάβει αποτελεσματικά μέτρα για την αντιμετώπιση του ελλείμματος, ενώ επισήμανε την κακή ποιότητα των σχετικών στατιστικών στοιχείων. Η κρίση νομιμοποίησης στα δημοσιονομικά πράγματα εκθέτει τις ευθύνες της εκτελεστικής εξουσίας αφενός, έναντι των οργάνων της ΕΕ λόγω της έλλειψης συμμόρφωσης προς τους κανόνες της ΕΕ και αφετέρου, έναντι των υποχρεώσεων λογοδοσίας και διαφάνειας σχετικά με τα στοιχεία για το δημοσιονομικό έλλειμμα.

Η ενσωμάτωση των Οδηγιών για τα επαγγελματικά προσόντα

Η δεύτερη περίπτωση αναφέρεται στην ενσωμάτωση των Οδηγιών 89/48 και 2005/36 σχετικά με την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων που έχουν αποκτηθεί σε κράτος-μέλος (αναλυτικότερα στο κεφάλαιο 4.1). Η χώρα παραπέμφθηκε στο Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (Υπόθεση C-274/05), το οποίο θεώρησε (23.10.2008) παράβαση της χώρας τη μη-προσαρμογή του εθνικού δικαίου στις σχετικές ρυθμίσεις της Οδηγίας. Το πρόβλημα στην ενσωμάτωση της Οδηγίας έγκειται στην έμμεση αναγνώριση της λειτουργίας των Κέντρων Ελευθέρων Σπουδών (ΚΕΣ), τα οποία μέσω συμφωνιών δικαιόχρησης με ΑΕΙ της αλλοδαπής προσφέρουν προγράμματα ανώτατης εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Η κυβέρνηση Καραμανλή αναγνώρισε την ανάγκη ρύθμισης της λειτουργίας των ΚΕΣ και προσαρμογής στις απαιτήσεις της Οδηγίας για την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων που συνδέονται με ακαδημαϊκούς τίτλους (Βουλή 2007).

Μία πρώτη προσπάθεια αντιμετώπισης υπήρξε η αναθεώρηση του άρθρου 16 του Συντάγματος με την καθιέρωση της δυνατότητας ίδρυσης μη-κρατικών, μη-κερδοσκοπικών

ΑΕΙ, η οποία, όμως, δεν υποστηρίχθηκε από την απαιτούμενη πλειοψηφία των μελών του κοινοβουλίου. Μία δεύτερη προσπάθεια υπήρξε ο ν. 3696/2008, ο οποίος για πρώτη φορά έθεσε κριτήρια και προϋποθέσεις αδειοδότησης των Κολλεγίων, τα οποία εντάχθηκαν στην άτυπη μεταλυκειακή εκπαίδευση. Η καθυστέρηση διαδοχικών κυβερνήσεων να ενσωματώσουν τις σχετικές Οδηγίες αποτυπώνει την αδυναμία διασφάλισης της νομιμοποίησης της διαδικασίας εξευρωπαϊσμού υπό την έννοια της διαδικαστικής νομιμοποίησης (δηλαδή, της σύζευξης των εθνικών συνταγματικών ιδιαιτεροτήτων με τις ρυθμίσεις του κοινοτικού δικαίου), όσο και της κοινωνικής νομιμοποίησης (δηλαδή, της ευρύτερης κοινωνικής αποδοχής των νέων ρυθμίσεων).

Ο ‘Βασικός μέτοχος’

Η περίπτωση του ‘βασικού μετόχου’ αφορά στην πρωτοβουλία της κυβέρνησης το 2004 να ενεργοποιήσει με εκτελεστικό νόμο του Συντάγματος (Ν.3310/2005) τις σχετικές ρυθμίσεις που περιελήφθησαν στο άρθρο 14 παρ.9 του Συντάγματος κατά την αναθεώρηση του 2001. Οι νέες ρυθμίσεις του άρθρου 14 Σ ψηφίσθηκαν με ευρύτερη υποστήριξη, με στόχο την αντιμετώπιση των ‘διαπλεκόμενων’ συμφερόντων, τα οποία επιχειρούν να ασκήσουν επιρροή στην πολιτική μέσω της επιβολής περιορισμών στο ιδιοκτησιακό καθεστώς εταιρειών στο χώρο των μέσων μαζικής ενημέρωσης και των εταιρειών που αναλαμβάνουν έργα και προμήθειες του δημοσίου στην Ελλάδα.

Η νομοθετική βούληση της κυβέρνησης, όμως, συγκρούστηκε με τη βούληση της Επιτροπής να προασπίσει τους κανόνες της ενιαίας αγοράς επικαλούμενη τον περιορισμό των θεμελιωδών ελευθεριών, όπως αυτές προβλέπονται από το πρωτογενές και δευτερογενές κοινοτικό δίκαιο. Σύμφωνα με την Επιτροπή (2004), η ελληνική νομοθεσία ήταν αντίθετη προς το πρωτογενές και δευτερογενές κοινοτικό δίκαιο, γιατί εισήγαγε στοιχεία αποκλεισμού και μέτρα που κωλύουν τις θεμελιώδεις ελευθερίες που κατοχυρώνονται από τις ενωσιακές συνθήκες. Η προσπάθεια της ελληνικής κυβέρνησης να μεταβάλει την άποψη της Επιτροπής σχετικά με τη συμβατότητα του εθνικού με το κοινοτικό δίκαιο υπήρξε ανεπιτυχής. Κατέστη σαφές ότι αν η κυβέρνηση νομοθετούσε τις σχετικές ρυθμίσεις, θα παραπεμπόταν στο ΔΕΚ. Η περίπτωση αυτή έδωσε την αφορμή για μία συζήτηση σχετικά με την ισχύ του κοινοτικού έναντι του εθνικού δικαίου και ιδιαίτερας, του Συντάγματος, σε θέματα που αφορούν τη δημοκρατική λειτουργία των θεσμών.

Οι κύριες απόψεις που εκφράστηκαν εξέφραζαν αφ’ ενός, τον λεγόμενο ‘συνταγματικό πατριωτισμό’ και αφ’ ετέρου, την ανάγκη συμμόρφωσης προς το κοινοτικό δίκαιο. Ελάχιστη μέριμνα, όμως, αποδόθηκε στην καθιέρωση μέσων πρόληψης παρόμοιων κρίσεων νομιμοποίησης. Αν και στο ερώτημα της ισχύος του κοινοτικού δικαίου έναντι του Συντάγματος δεν συνέκλιναν οι απόψεις, η κυβέρνηση κατήργησε το Ν.3310/2005 και δήλωσε ότι θα συνεργαστεί με την Επιτροπή για τη διαμόρφωση νομοθεσίας που θα είναι συμβατή με το κοινοτικό δίκαιο.

Το «ζήτημα των ταυτοτήτων»

Η Οδηγία 95/46/EC έθεσε κοινά κριτήρια για την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων και προέβλεψε τη συγκρότηση εθνικής αρχής για την τήρηση των σχετικών κανόνων. Ο ν.2472/1997 αποτελεί μεταφορά των ρυθμίσεων της παραπάνω Οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο και συγκροτεί την Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων. Μία απόφαση της Αρχής (2000), σχετικά με το είδος των προσωπικών δεδομένων που έπρεπε να περιλαμβάνονται στα δελτία ταυτότητας, προκάλεσε σημαντικές αντιδράσεις. Σύμφωνα με την απόφαση, ορισμένα στοιχεία μεταξύ των οποίων και το θρήσκευμα, ήταν περιττά για

τους σκοπούς της ταυτότητας, αλλά είχε και επιπτώσεις στην ελευθερία των πολιτών, καθώς τους υποχρέωνε να εκθέσουν σε δημόσια έγγραφα στοιχεία του προσωπικού τους αυτό-προσδιορισμού, τα οποία ήταν στη διάθεση των δημοσίων αρχών να τα επεξεργαστούν.

Στη σχετική διαμάχη μπορούμε να διακρίνουμε αφ' ενός, εκείνους που προασπίζονταν την προστασία των πολιτών έναντι ενδεχόμενων θρησκευτικών διακρίσεων και αφ' ετέρου, εκείνους που δήλωναν την προτίμησή τους να εκφράζουν και δημοσίως τις θρησκευτικές αξίες που πρόσβευαν. Οι συνθήκες, όπως η πρωτοβουλία της Εκκλησίας της Ελλάδος να συγκεντρώσει περίπου τρία εκατομμύρια υπογραφές εναντίον της νέας μορφής ταυτοτήτων, κατέστησαν σαφές ότι η προσπάθεια της κυβέρνησης να αντιμετωπίσει το ζήτημα με όρους νομικούς δεν επαρκούσε για να διασφαλίσει την αποδοχή των νέων ρυθμίσεων.

Συνοπτικά, οι παραπάνω περιπτώσεις αναδεικνύουν ορισμένα χαρακτηριστικά των κρίσεων νομιμοποίησης, όπως:

- η αντίθεση συμφερόντων ενός κράτους-μέλους με τα όργανα της ΕΕ όταν το πρώτο δεν συμμορφώνεται προς τους κανόνες των Συνθηκών (η περίπτωση της δημοσιονομικής πολιτικής),
- η αδιέξοδη κωλυσιεργία στη σύζευξη ορισμένων θεμελιωδών συνταγματικών αξιών με σχετικές ρυθμίσεις του κοινοτικού δικαίου (η περίπτωση της Οδηγίας για τα επαγγελματικά προσόντα),
- η υποχρεωτική συμφιλίωση των κανόνων του εσωτερικού (συνταγματικού) δικαίου με το κοινοτικό δίκαιο για τις περιπτώσεις ρυθμίσεων που περιλαμβάνονται στο πεδίο αρμοδιοτήτων της ΕΕ (η περίπτωση του 'Βασικού μετόχου'),
- η ανάγκη σύζευξης νέων ρυθμίσεων που εδράζονται στο κοινοτικό δίκαιο με διάχυτες κοινωνικές αξίες (η περίπτωση των ταυτοτήτων).

Οι κρίσεις νομιμοποίησης καθυστερούν τον εξευρωπαϊσμό και, ενδεχομένως, οδηγούν σε δημοκρατικά ελλείμματα. Βεβαίως, παρόμοιες κρίσεις προκύπτουν σε όλα τα κράτη-μέλη. Εντούτοις, το ελληνικό πολιτικό σύστημα πρέπει να αναζητήσει τρόπους με τους οποίους ανάλογες κρίσεις είτε θα προληφθούν, είτε θα επιλυθούν αποτελεσματικά, γιατί αποτελούν ανασταλτικούς παράγοντες εκσυγχρονισμού των εγχώριων θεσμών, καθώς και για την τήρηση των υποχρεώσεων της χώρας, όπως απορρέουν από τις Συνθήκες.

Γ. Συμπεράσματα

Η ιδιαίτερη συμβολή της έννοιας των κρίσεων νομιμοποίησης στη συζήτηση περί δημοκρατικών ελλειμμάτων στην ΕΕ συνίσταται στη διαπίστωση ότι τα διαδικαστικά μέσα δεν αποτελούν πάντοτε επαρκείς μηχανισμούς για τη διασφάλιση της νομιμοποίησης. Αυτό ισχύει ιδιαίτερωσ στις περιπτώσεις στις οποίες συγκρούονται τα συμφέροντα των εκτελεστικών θεσμών (λ.χ. κυβερνήσεων και Επιτροπής), προκύπτουν διαφορετικές ερμηνείες των ενωσιακών κανόνων ή κωλύματα στην ομαλή συνάρθρωση ενωσιακών και εθνικών θεσμικών στοιχείων.

Η κρίση νομιμοποίησης στην περίπτωση της επανειλημμένης αναθεώρησης των ελληνικών δημοσιονομικών στοιχείων συνιστά το αποτέλεσμα της σύγκρουσης συμφερόντων της εθνικής κυβέρνησης με τα συμφέροντα των κυβερνήσεων των άλλων κρατών-μελών. Οι ελληνικές κυβερνήσεις προτίμησαν να εξυπηρετήσουν τα δικά τους πολιτικά συμφέροντα, αντί να συμμορφωθούν πλήρως προς τους κανόνες της ΟΝΕ. Κατά παρόμοιο τρόπο, στη Γαλλία οι διαμορφωτές της πολιτικής από τη μία πλευρά επιθυμούν το στενό συντονισμό των εθνικών μακροοικονομικών πολιτικών και από την άλλη, επιθυμούν να διατηρήσουν ένα βαθμό ευχέρειας, ακόμη και όταν παραβιάζουν τους κανονισμούς για τον συντονισμό των πολιτικών (Howarth 2007).

Παρομοίως, στο ζήτημα της αναγνώρισης των επαγγελματικών προσόντων σύμφωνα με τις σχετικές Οδηγίες η κρίση νομιμοποίησης προέκυψε ως το αποτέλεσμα της κωλυσιεργίας διαδοχικών κυβερνήσεων να συναρθρώσουν τις πρόνοιες του συντάγματος για την ανώτατη εκπαίδευση και τα συμφέροντα που εκφράζει η ακαδημαϊκή κοινότητα με τις επιταγές του κοινοτικού δικαίου. Στο ζήτημα των ταυτοτήτων η κρίση νομιμοποίησης προέκυψε, γιατί η κυβέρνηση παραγνώρισε την ανάγκη συμφιλίωσης των νέων ρυθμίσεων (της απάλειψης του θρησκευόμετος) με εδραιωμένες στάσεις και συλλογικές αξίες, οι οποίες εκφράζονται από σημαντικό μέρος της ελληνικής κοινωνίας.

Στις περιπτώσεις αυτές, οι Συνθήκες προσφέρουν περιορισμένα εργαλεία για να προληφθούν κρίσεις νομιμοποίησης με αντικείμενο τους ίδιους τους κανόνες της οικονομικής διακυβέρνησης, αφού και οι δύο πλευρές (εθνικές κυβερνήσεις και Επιτροπή) θεωρούν τη στάση τους ως νομιμοποιημένη. Για παράδειγμα, η προτεραιότητα που δίνεται στις εκλογικές δεσμεύσεις (π.χ. αύξηση των δημοσίων δαπανών, μείωση των φόρων) μπορεί να συνεπάγεται παραβίαση ενωσιακών κανόνων (π.χ. το ύψος του δημοσιονομικού ελλείμματος). Εξάλλου, σύμφωνα με ορισμένες απόψεις (Scharpf 2002:654, Κοντιάδης 2006), η ισχύς των κανόνων της οικονομικής ενοποίησης και του ανταγωνισμού περιορίζουν τις δυνατότητες για πολιτικές πρόνοιες στα κράτη-μέλη.

Βεβαίως, η επιβολή της συμμόρφωσης είναι μία δύσκολη και προβληματική διαδικασία, καθώς προσκρούει σε ερωτήματα νομιμοποίησης της επιβολής κυρώσεων (Τσάτσος 2005:49-52). Σύμφωνα με τον Παπαδημητρίου (2008), σε περιπτώσεις αντίθεσης συνταγματικών προς κοινοτικούς κανόνες ενδείκνυται «η αναζήτηση της ερμηνείας που επιτρέπει, στο μέτρο του δυνατού, τη συνάρθρωση των συνταγματικών και των κοινοτικών κανόνων και, στη συνέχεια, την από κοινού εφαρμογή τους στην πράξη». Σημαντικό ρόλο για τη διευθέτηση ανάλογων αντιθέσεων διαδραματίζει ο εθνικός δικαστής, ο οποίος καλείται να ελέγξει τη συμβατότητα του εθνικού με το κοινοτικό δίκαιο (Κτενίδης 2008). Το ζήτημα, όμως, δεν είναι αμιγώς νομικό, αλλά έχει και σημαντικές πολιτικές προεκτάσεις, καθώς συχνά τίθεται ως ένα ζήτημα δημοκρατικής νομιμοποίησης των νέων θεσμικών στοιχείων που επιφέρουν οι διαδικασίες εξευρωπαϊσμού.

Ωστόσο, παρά τις εγγυήσεις διαδικαστικού χαρακτήρα, η αντιμετώπιση των κρίσεων νομιμοποίησης απαιτεί από το ελληνικό πολιτικό σύστημα ενέργειες τόσο τεχνοκρατικού, όσο και πολιτικού χαρακτήρα. Η συνάρθρωση των συνταγματικών και κοινοτικών κανόνων πρέπει να εκτίθεται και σε δημόσια αξιολόγηση μέσω διαδικασιών διαβούλευσης. Με τον τρόπο αυτό, η κυβέρνηση εξασφαλίζει τη συλλογή περισσότερων απόψεων και συμφερόντων και, κυρίως, ενισχύεται η ικανότητα ανίχνευσης πιθανών αντιθέσεων μεταξύ των εθνικών και κοινοτικών ρυθμίσεων.

Συναφής είναι η προσέγγιση του πολιτικού συνταγματισμού δίνει έμφαση στη συνεχή δημόσια διαβούλευση για τους συνταγματικούς κανόνες που διέπουν την πολιτική ζωή (Bellamy 2001:51, Bellamy & Castiglione 2000:183, Χρυσόχου 2005:128-142) και τεκμηριώνει τη σημασία της δημοκρατικής συμμετοχής κατά τη διαπραγμάτευση των κανόνων, αξιών και προτιμήσεων που περιλαμβάνονται στις επιμέρους εθνικές συνταγματικές τάξεις και τη 'συνταγματοποίηση' κανόνων σε επίπεδο ΕΕ (Bellamy 2001:61).

Προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης της δημόσιας εποπτείας των νομοθετικών εξελίξεων στην ΕΕ, πρέπει να ενισχυθεί η λειτουργία θεσμικών αντίβαρων, καθώς και ο ρόλος των εθνικών και ενωσιακών αντιπροσωπευτικών θεσμών (Crum 2003). Μία στρατηγική πρόληψης των κρίσεων νομιμοποίησης μπορεί να θεμελιωθεί στις ρεπουμπλικανικές αρχές περί δημοκρατικού ελέγχου, διαφάνειας και συμμετοχής στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων την οποία έχω αναλυτικά αναπτύξει (Παπάζογλου 2009:239-280). Ο εξευρωπαϊσμός των πολιτικών θα αντλήσει διαδικαστική, όσο και εν γένει κοινωνική, νομιμοποίηση μόνο στο βαθμό που γίνει αντιληπτός ως μία αμφίδρομη διαδικασία στηριγμένη στη διαβούλευση και με γνώμονα τη σύζευξη των ευρωπαϊκών στόχων με τις εθνικές θεσμικές και κοινωνικές ιδιαιτερότητες. Η σύζευξη αυτή πρέπει να επιδιώκεται τόσο στο επίπεδο των οργάνων λήψης αποφάσεων, όσο και στα ιδιαίτερα πεδία κοινωνικής και οικονομικής δραστηριότητας. Συναίνεση και αμφισβήτηση αποτελούν δύο εξίσου σημαντικές όψεις της διαβούλευσης (Παπάζογλου 2010).

Οι πολίτες πρέπει να έχουν έναν περισσότερο ενεργό ρόλο προκειμένου να κατανοήσουν καλύτερα τους στόχους και το περιεχόμενο των αλλαγών, να εκφέρουν τη γνώμη τους γι' αυτά και να εξοικειωθούν καλύτερα με τις όποιες νέες ρυθμίσεις προκύπτουν, το οποίο αποτελεί και προϋπόθεση για την ομαλή εφαρμογή τους. Άλλωστε, αυτός πρέπει να θεωρηθεί και ένας από τους βασικούς σκοπούς της ιδιότητας του πολίτη της Ένωσης (Parazoglou 2006, 2010).

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- BEETHAM, D. & LORD, C. 1998. "Legitimacy and the European Union". In: Weale, A. & Nentwich, M. eds. *Political Theory and the European Union*. London: Routledge, 15-33.
- BELLAMY, R. 2001. "Cementing the Union: The role of European Citizenship". In: F. Cerrutti and E. Rudolph eds. *A Soul for Europe*. Vol. I. Sterling.
- BELLAMY, R. & CASTIGLIONE, D. 2003. "Legitimizing the euro-‘polity’ and its ‘regime’: the normative turn in EU studies". *European Journal of Political Theory*, 2(1): 7-35.
- CARTER, C. & SCOTT, A. 1998. "Legitimacy and governance beyond the European nation state: conceptualising governance in the European Union". *European Law Journal*, 4(4):429-445.
- COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES 2001. *White Paper on European Governance*, COM(2001) 428 final.
- _____. *Opinion 2004. On the existence of an excessive deficit in Greece* CFIN/REP/50049/2004.
- CRUM, B. 2003. "Legislative-executive relations in the EU". *Journal of Common Market Studies*, 41 (3): 375-95.
- DECKER, F. 2002. "Governance beyond the nation-state: reflections on the democratic deficit of the European Union". *Journal of European Public Policy*, 9(2):256-72.
- ECOFIN (2007 Απόφαση, «κατάργηση της απόφασης 2004/917/ΕΚ σχετικά με την ύπαρξη υπερβολικού ελλείμματος στην Ελλάδα 9896/07», ECOFIN 226, 4.6.2007.
- ECOFIN 2007. Απόφαση, «Κατάργηση της απόφασης 2004/917/ΕΚ σχετικά με την ύπαρξη υπερβολικού ελλείμματος στην Ελλάδα 9896/07», ECOFIN 226, 4.6.2007.
- ECOFIN 2009α. Απόφαση, «σχετικά με την ύπαρξη υπερβολικού ελλείμματος στην Ελλάδα», ECOFI2 228, 7899/09, 6.4.2009.
- ECOFIN 2009β. Σύσταση, «προς την Ελλάδα με σκοπό να τερματισθεί η κατάσταση υπερβολικού δημοσιονομικού ελλείμματος», 7900/09, ECOFI1 229, 6.4.2009.
- ECOFIN 2009γ. Απόφαση, «Με την οποία διαπιστώνεται αν έχουν ληφθεί αποτελεσματικά μέτρα από την Ελλάδα σε εφαρμογή της σύστασης του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2009» 15766/09, ECOFIN 777, 30.11.2009.
- EUROPEAN COUNCIL 2001. *Laeken Declaration: The future of the European Union*. *Bulletin of the European Union*. 12, 19-23.
- FEATHERSTONE, K. 2005. "Introduction: 'Modernisation' and the structural constraints of Greek politics". *West European Politics*, 28(2): 223-241.
- HOWARTH, D. J. 2007. "Making and breaking the rules: French policy on EU 'gouvernement économique'". *Journal of European Public Policy*. 14(7):1061-1078.
- LORD, C. 1998. *Democracy in the European Union*. Sheffield: Sheffield Academic Press.
- MAJONE, G. 1996. ed. *Regulating Europe*. London: Routledge.
- _____. 2003. "The politics of regulation and european regulatory institutions". In: Hayward, J. and Menon, A. eds. *Governing Europe*. Oxford: Oxford University Press, 297-312.
- MÉNY, Y. 2002. "De la démocratie en Europe: Old Concepts and New Challenges". *Journal of Common Market Studies*, 41(1):1-13.
- MORAVCSIK, A. 2002. "In defence of the 'democratic deficit': reassessing legitimacy in the European Union". *Journal of Common Market Studies*, 40(4):603-24.
- PAPAZOGLU, M.G. 2006. *Citizenship and Democratic Legitimacy in the European Union: Euro-Republicanism and the Concept of Responsive Citizenship*. Thesis (PhD). Essex University.
- _____. 2010. "Assessing models of citizenship in the EU. The idea of responsive citizenship". *Citizenship Studies*. (υπό έκδοση τχ. Απριλίου 2010)
- SCHARPF, F.W. 2002. "The European social model: coping with the challenges of diversity". *Journal of Common Market Studies*, 40(4):645-70.
- SCHMIDT, V. A. 2006. "Procedural democracy in the EU: the europeanization of national and sectoral policy-making processes". *Journal of European Public Policy*, 13(5): 670-691.

- ____ & THOMASSEN, J. 1999. eds. *Political Representation and Legitimacy in the European Union*. Oxford: Oxford University Press.
- ____ & RADAELLI, C. 2004. "Policy change and discourse in Europe: conceptual and methodological issues". *West European Politics*, 27(2):183-210.
- SCOTT, J. & TRUBEK, D. 2002. "Mind the gap: law and new approaches to governance in the European Union". *European Law Journal*, 8(1):1-18.
- TSOUKALIS, L. 2002. "EMU and the dynamics of european integration". In: Dosenrode, S. ed. *Political Aspects of the Economic and Monetary Union: The European Challenge*. London: Ashgate, 71-85.
- TSOUKALIS, L. 2003. *What Kind of Europe?*. Oxford: Oxford University Press.
- ΑΡΧΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ 2000. Απόφαση (σχετικά με τα στοιχεία που περιλαμβάνονται στα δελτία ταυτότητας) 510/17/15.5.2000.
- BENIZELOS, E. 2003. *Η Πρόκληση του Ευρωπαϊκού Συντάγματος*. Αθήνα: Σάκκουλας.
- ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ 2007. Πρακτικά, Απάντηση του Πρωθυπουργού κ.Κ.Καραμανλή στην ερώτηση του Προέδρου του ΣΥΡΙΖΑ σχετικά με τα ΚΕΣ, ΙΒ' Περίοδος, Σύνοδος Α', Συνεδρίαση ΚΒ', 2.11.2007.
- ΙΩΑΚΕΙΜΙΔΗΣ, Π.Κ. 2000. *Το Μέλλον της Ευρώπης. Η Προοπτική της Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας και η Ελλάδα*, Αθήνα: Σιδέρης.
- ΚΤΕΝΙΔΗΣ, Ι. 2008. «Η Ελλάδα και το κοινοτικό κεκτημένο ενώπιον του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων» στο ΜΑΡΑΒΕΓΙΑΣ, Ν., επ., 2008. *Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, Αθήνα: Θεμέλιο.
- ΚΟΝΤΙΑΔΗΣ, Ξ. Ι. 2006α. *Δημοκρατία, Κοινωνικό Κράτος και Σύνταγμα στην Ύστερη Νεωτερικότητα*, Αθήνα: Παπαζήσης.
- ΠΑΠΑΖΟΓΛΟΥ, Μ.Γ. 2009. *Οι Προκλήσεις του Εξευρωπαϊσμού και της Διαβούλευσης για το Ελληνικό Πολιτικό Σύστημα. Ευρω-Ρεπουμπλικανισμός και η Δημοκρατική Διαχείριση της Συναίνεσης και της Αμφισβήτησης*. Αθήνα: Παπαζήσης
- ____ 2010. «Διαβούλευση, συμμετοχή και έλεγχος στη δημοκρατία. Υπάρχουν όρια στη δημοκρατική αμφισβήτηση;», *Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης* (υπό έκδοση στο τχ. Μαΐου).
- ΣΗΜΙΤΗΣ, Κ. 2005. «Ενα αξιακό πλέγμα οικείο στον ελληνικό λαό». Στο: Παπάζογλου, Μ.Γ. (επ.) *Η κύρωση της Συνθήκης για ένα Σύνταγμα της Ευρώπης από τη Βουλή των Ελλήνων*, Αθήνα: Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, 60-5.
- ΤΣΑΤΣΟΣ, Δ.Θ. 2005. *Το Αξιακό Σύστημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ, Β. 2008. «Η Ελλάδα και το κοινοτικό κεκτημένο ενώπιον του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων». Στο: ΜΑΡΑΒΕΓΙΑΣ, Ν., επ., 2008. *Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, Αθήνα: Θεμέλιο.
- ΧΡΥΣΟΧΟΟΥ, Δ.Ν. 2006. *Δοκίμιο για τη Διεθνή Θεωρία: Νέες Μορφές Κυριαρχίας και Συναρχίας*, Αθήνα: Παπαζήσης

Το ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (ΕΛΙΑΜΕΠ) ιδρύθηκε το 1988 και λειτουργεί ως ένα ανεξάρτητο, μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα ερευνητικό και επιμορφωτικό Ίδρυμα. Μέσω του πολυετούς έργου του έχει αναδειχθεί σε σημαντικό φορέα πληροφόρησης, μελέτης και σχεδιασμού θεμάτων εξωτερικής πολιτικής, και θεωρείται ένα από τα πιο έγκριτα σε διεθνές επίπεδο κέντρα μελετών της Ελλάδας στον τομέα των Ευρωπαϊκών υποθέσεων και των διεθνών σχέσεων. Το ΕΛΙΑΜΕΠ δεν εκφράζει, ούτε εκπροσωπεί συγκεκριμένες πολιτικές απόψεις. Επιχειρεί μόνο να λειτουργήσει ως βήμα ελεύθερου διαλόγου και ως κέντρο παραγωγής και ανταλλαγής ιδεών.